

*Головатий Микола Федорович, доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології, соціології та соціальної роботи
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОДІЛУ ВЛАДИ ТА РОЗПОДІЛУ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ДІЄЗДАТНОСТІ

В процесі розбудови власної державності в сучасній Україні однією з найважливіших постає проблема формування нової моделі державної влади, що є основою політичної системи, політичного режиму, взаємин держави і громадянського суспільства. Історична практика, сучасний досвід реалізації державної влади, найперше у країнах Європи, підтверджує, що цілісність, дієздатність та ефективність державної влади надає оптимальні можливості для захисту і реалізації прав і свобод громадянина, поступального соціально-економічного розвитку держави і соціуму загалом, раціональної інтеграції країни у світовий простір задля ефективного співробітництва з іншими країнами.

1. Поділ влади, розподіл владних повноважень – складний, багатоаспектний процес, який передбачає: а) поділ влади між основними її гілками у державі; б) розподіл владних повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади. Підкреслимо при цьому, що державна влада має бути цілісною і неподільною: вище викладені засади повинні сприяти найефективнішій її реалізації в інтересах людини (громадянина) і держави (соціуму).

2. З поміж великої кількості вчених різних часів і епох, зарубіжних та вітчизняних, які досліджували проблеми поділу влади в першу чергу можна назвати імена В. Аверянова, Н. Арзамаскіна, В. Барановського, Р. Безсмертного, В. Годованця, М. Головатого, А. Догона, Л. Дунаєвої, Е. Дюрана, А. Калиновича, В. Кецермана, А. Коваленка, А. Кудряченка, К. Линева, М. Макіавеллі, В. Малиновського, П. Мироненка, Н. Нижник, М. Панова, Є. Перегуди, С. Римаренка, О. Скрипника, В. Тертички, А. Ткачука, В. Цветкова, В. Халіпова, Д. Яковлева, К. Ясперса та ін.

3. Поділ влади і розподіл владних повноважень у будь-якій державі регламентується конституціями, іншими нормативно-правовими актами. В Україні це: а) Конституція України, що закріплює політичну систему України; статус і повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету міністрів України, судової гілки влади та місцевих органів виконавчої влади [2]. Серед законів України, що найперше детермінують поділ влади та розподіл владних повноважень слід назвати

Закони України «Про Кабінет Міністрів України», «Про місцеві державні адміністрації», «Про формування місцевих органів влади і самоврядування» та інші. До такої нормативно-правової бази можна також віднести окремі Укази Президента України, Рішення Кабінету Міністрів України та рішення місцевих органів влади в частині державної політики та її практичної реалізації.

4. Для розподілу влади та поділу владних повноважень використовується декілька засобів та механізмів, центральними (основоположними) серед яких є а) децентралізація влади; б) використання принципу субсидіарності в процесі поділу і функціонування влади; в) запровадження і використання механізму стримань і противаг; г) демократизація влади та розширення повноважень місцевого самоврядування; д) розвиток та посилення впливу на владу громадянського суспільства. Інші засади та механізми значною мірою є похідними від названих.

5. Децентралізація державної влади обумовлена не стільки територіальними побудовами держав, особливо федеральних, або конфедеративних, скільки розвитком демократичних процесів, посиленням ролі і місця у житті людей самоврядних засад, громадянського суспільства. Як доречно зазначає О. Федоренко «Співвідношення демократії та управління розглядається через призму категорій форми та змісту. Форму окреслюють демократичні інститути суспільства, зміст – владно-управлінська діяльність. Визначається їх взаємообумовленість: влада є функціональною особливістю і реалізується через соціальне управління; інститути демократії є формою організації і здійснення влади та управління [7, с.10]. Відомий український політолог В. Горбатенко децентралізацію у політиці пояснює як спроможність державної влади здійснювати владно і соціально значущі практичні рішення, що географічно чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади, як політичний процес, котрий передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональної ваги, а також втілення у життя специфічних регіонально-локальних програм [4, с.152]. Маємо при цьому брати до уваги, що демократизація має два основних типи: адміністративний та демократичний. Перший, головним чином без знаку «мінус», називають ще бюрократичним. Під ним розуміють функціонування певних спеціальних інститутів намісництва, які (за М.П. Драгомановим), хоча і призначаються державою, певним чином діють незалежно (в межах власної компетенції). Другий – демократичний тип децентралізації державної влади потребує розгалуженої, авторитетної, досконалої системи

місцевого самоврядування. В даному випадку державні справи вирішуються незусиллями представників центральних органів влади а місцевою владою, громадою. Перший тип децентралізації – простіший, вигідніший для державної влади, другий – більш складний, але і більш потрібний громадянам, суспільству. У будь-якому разі суть, сенс, зміст децентралізації державної влади в першу чергу обумовлюється типом і характером політичної системи суспільства [Там само].

6. Поділ влади, розподіл владних повноважень в теоретичному й практичному планах найчастіше пояснюють як процес субсидіарності [3]. Субсидіарність – це принцип, механізм, засіб функціонального впорядкування відносин між різнорівневими елементами соціальної ієрархії у державі, але не просто між центром і регіонами. Тут слід брати до уваги такі об'єктивні обставини. Перше: ідеальним варіантом реалізації принципу субсидіарності є той, коли повноваження регіону визначаються за умови, що вони будуть найкраще реалізовані. Друге: за будь-якого поділу влади, розподілу владних повноважень, має діяти такий фактор, як «субсидіарна відповідальність». Тобто, і центр, і регіон є подвійними суб'єктами відповідальності за реалізацію державної влади на трьох основних рівнях – центральний, регіональний, місцевий [1].

7. Найбільшому розвитку демократії, демократичних процесів, а, відтак, значному зростанню місця і ролі в управлінні державою, як засвідчує історичний досвід, сучасна практика трансформації держав і суспільств, сприяє місцеве самоврядування. Місцеве самоврядування – це: а) право на внутрішнє управління людьми місцевими справами; б) право вирішувати справи внутрішнього управління за власними законами в межах національної території; в) автономія [6]. Звідси центральний висновок: місцеве самоврядування – це право і реальна здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину публічних справ і управляти ними, діючи в межах закону, беручи на себе відповідальність за таку діяльність в інтересах місцевої громади. Досить вдалим, при цьому є таке політичне визначення феномену «самоврядування»: «Самоврядування – тип соціального управління за якого суб'єкт і об'єкт управління збігаються, тобто самі люди управляють своїми справами, спільно приймають рішення та діють з метою їх реалізації» [5, с.590].

Маємо брати до уваги, при цьому, що існує багато різних теорій місцевого самоврядування, провідними серед яких є: юридична теорія (Е. Мейєр, О. Мауєр, Г. Єллінек, Б. Чечечін, Н. Карпунов); державна теорія (Р.Гнейст, Л. Штейн, В. Безобразов, Н. Лазерський); господарська теорія (В. Кірхенгейм, Р. Моев, А. Васильченков); соціально-класова теорія (найпомітніше втілення мала у колишньому СРСР, країнах так

званого соціалістичного табору); органічна теорія місцевого самоврядування (П. Стучка, Г. Спенсер). Крім того, виділяють сьогодні і такі основні моделі місцевого самоврядування як англосаксонська, континентальна, соціалістична і буддійська, гібридна (головним чином країни, де існують воєнні режими влади).

Список використаних джерел

1. Большаков С.Н. Принцип субсидиарности в современном демократическом управлении: концептуальные пределы и проблемы практической реализации: Автор дис. докт. полит. наук: специальность 23.00.02. – К., 2004. – 21с.

2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К., 1997. – 78с.

3. Панченко Т.В. Принцип субсидіарності у сучасному демократичному розвитку: Монографія / Т.В. Панченко. – Харків: Майдан. – 2011. – 368с.

4. Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В.М. Горбатенко, за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736с.

5. Політична влада і опозиція в Україні: порівняльний аналіз із зарубіжними країнами [Монографія] за заг. ред. Ф.М. Рудича. – К.: ІНПЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. – 2006. – 488с.

6. Утвенко В.В. Теорія та історія місцевого самоврядування: навч. посіб. /В.В. Утвенко. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал». – 2015. – 234с.

7. Федоренко О.В. Демократизація як спосіб політичної організації та управління сучасним суспільством. Автор дис. канд. політ. наук: спеціальність 23.00.01. Теорія та історія політичної науки. К., 2014. – 20с.

*Данильян Олег Геннадійович, доктор філософських наук, професор,
завідуючий кафедрою філософії,*

*Дзьобань Олександр Петрович, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії,*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

САМОВРЯДУВАННЯ Й УПРАВЛІННЯ ЯК ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Україна знаходиться у процесі пошуку нових шляхів розвитку, вдосконалення наявних систем і структур виробництва й відтворення